

Ik zou een dag uit vissen,
ik voelde mij moedeloos.

De twee openingsregels van een van de meest iconische gedichten in het Nederlandse taalgebied, *Het kind en ik*. De beroemde dichter Martinus Nijhoff [1894-1953] schreef ze in eenvoudige taal. Overbekend bij veel taalliefhebbers, maar vermoedelijk zijn er veel minder mensen die het hele gedicht kennen. Dat verbaast niet, want het is – hoe prachtig ook geschreven – een moeilijk gedicht. Ik leerde het gedicht in de eerste week van december 1977 kennen. Hoezo toen? Ik vertel 't.

Het gedicht heeft iets ondoorgrondelijks. Het vertelt een gebeurtenis, waarvan het al heel snel duidelijk is: dit is verbeelde werkelijkheid. Dat verbaast niet, als je de dichtregel uit het gedicht *Awater* van dezelfde Martinus Nijhoff kent: "Lees maar, er

staat niet wat er staat". Deze zin is ook de titel van een boek met een verzameling van 119 van zijn gedichten.

Met deze woorden reikt Nijhoff ons de sleutel aan, hoe het gedicht *Het kind en ik* gelezen mag/moet worden. Nijhoff zelf zegt dat wij de letterlijke woorden, het verhaal wel kunnen lezen, maar dat we ook moeten luisteren naar de diepere laag, de sfeer en emotie erachter. Ik probeer daarover te schrijven, met hulp van anderen, waaronder Joop den Uyl.

Wat nu? Die in de publieke ruimte vrij stugge socialist Joop den Uyl, premier van Nederland van 1973-1977, als drammer aangemerkt, verguisd, zelfs gehaat, gelukkig ook gewaardeerd, zelfs bewonderd – kan uitgerekend hij ons helpen om het gedicht te begrijpen?

Langzamerhand nieuwsgierig naar het hele gedicht? Lees maar, er staat niet wat er staat!

Het kind en ik

Ik zou een dag uit vissen,
ik voelde mij moedeloos.
Ik maakte tussen de lissen
met de hand een wak in het kroos.

Er steeg licht op van beneden
uit de zwarte spiegelgrond.
Ik zag een tuin onbetreden
en een kind dat daar stond.

Het stond aan zijn schrijftafel
te schrijven op een lei.
Het woord onder de griffel
herkende ik, was van mij.

Maar toen heeft het geschreven,
zonder haast en zonder schroom,
al wat ik van mijn leven
nog ooit te schrijven droom.

En telkens als ik even
knikte dat ik het wist,
liet hij het water beven
en het werd uitgewist.

* * *

Het eerste – en, zo bleek later, ook het enige – kabinet Den Uyl was in het voorjaar van 1977 gevallen over de grondpolitiek. Er kwamen verkiezingen. De PvdA met Joop den Uyl als lijsttrekker haalden tien zetels winst en wonnen. Maar de ARP, de KVP en de CHU – op weg naar een fusie – haalden samen meer zetels. Zo kon het gebeuren dat Dries van Agt, de politieke tegenvoeter van Den Uyl – even populair bij zijn achterban als verguisd door zijn tegenstanders – de nieuwe premier werd, de PvdA en zeker Joop den Uyl in verbijstering achter zich latend.

Op vrijdag 2 december 1977 vond de slotvergadering van het kabinet-Den Uyl plaats. Alle ministers waren aanwezig. Ze waren de klus begonnen met het prachtige motto: "Spreiding van kennis, macht en inkomen." Maar in de vier jaren die volgden werden ze geconfronteerd met vier grote maatschappelijke crises, die ze weliswaar overwonnen, maar niet zelden met grote spanningen.

- * De oliecrisis (1973) met de autoloze zondagen;
- * Economische stagflatie, voor het eerst na WO2: een stagnerende economie, stijgende werkloosheid en hoge inflatie;
- * Meerdere Molukse gijzelingsacties, waaronder de treinkapingen bij Wijster (1975) en De Punt (1977)
- * De 'Lockheed-affaire', toen in 1976 aan het licht kwam dat Prins Bernard niet alleen tweemaal geld had verlangd van de Lockheedfabrieken, maar ook eenmaal meer dan een miljoen dollar had ontvangen. Het koningshuis wankelde. "Den Uyl redde de kroon van Beatrix", werd geschreven.
- * En er was een heel gevoelige kwestie tot een goede einde gebracht: de onafhankelijkheidsverklaring van Suriname in 1975.

Die laatste ministerraad was een emotionele bijeenkomst, De biografieën van Den Uyl en de Gaay Fortman en de geschiedschrijving van Jos van Kemenade vertellen erover. Er heerste bij velen het gevoel dat afscheid werd genomen van een uniek tijdperk in de Nederlandse politiek. Joop den Uyl nam afscheid van zijn ministersploeg door het voorlezen van het gedicht *Het kind en ik* van Martinus Nijhoff.

* * *

Het was alom bekend dat Den Uyl veel van poëzie hield. Anet Bleich schrijft in haar biografie dat Den Uyl juist dit gedicht tevoorschijn haalde als hem een moeilijk debat te wachten stond.

Daarom las hij juist bij zijn afscheid dit gedicht voor – omdat hij wist dat zijn tijd als premier voorgoed voorbij was: **"Ik zou een dag uit vissen, ik voelde mij moedeloos"**. Hij zag in de [water]spiegel het kind dat grote idealen had en zijn visioen opschreef: **"al wat ik van mijn leven nog ooit te schrijven droom"**; zijn droom over spreiding van kennis, macht en inkomen. Voor de realisering van had hij van geen ophouden geweten. Maar het rimpelende water was politieke realiteit geworden, **"het werd uitgewist"**.

Zijn emoties, de emoties van hen die hem dit gedicht hoorden voorlezen, hadden alles te maken met een diep gevoel van vergeefsheid en verlies, het einde van de utopie: Den Uyl geloofde in de droom van een betere wereld maar bleef met lege handen achter.

Anet Bleich wijst er in haar biografie op dat de 'dromer en doordouwer' Joop den Uyl met dit gedicht voor het eerst zijn eigen kwetsbaarheid toonde. Hij nam met poëzie afscheid van de politiek, met een verdrietig stemmend gedicht, met de erkenning aan zijn ministers dat al het harde zwoegen, de slapeloze nachten en de strijd uiteindelijk betrekkelijk waren geweest.

* * *

zeer kenmerkende houdingen van twee grote mannen tijdens het kabinet-Den Uyl

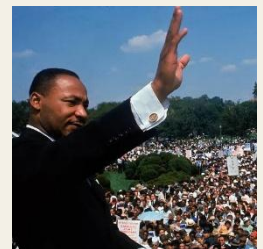
Of toch niet? Ik wil hier graag vermelden dat ik een betrokken getuige mocht zijn van die politiek ongekend heftige tijd, die voedsel gaf aan de ontwikkeling van mijn maatschappelijk morele kompas. Daaraan droegen én Joop den Uyl én Wilhelm Friedrich (zeg maar Gaius) in hun unieke genegenheid voor elkaar in hoge mate bij. De laatste werd door Den Uyl overgehaald om minister van Buitenlandse Zaken te worden, zeer tegen de wil van de ARP-leiding!

Ze hadden een uitstekende en warme persoonlijke band, die in de Tweede Wereldoorlog ontstond toen ze beiden redacteur bij het illegale blad Vrij Nederland waren. Mét [of misschien wel: door] hun haast tegengestelde karakters hadden ze wederzijds groot respect, gedeelde idealen, mede door hun

van oorsprong gereformeerde wortels. Er was een sterke intellectuele klik en veel onderling begrip. De Gaay Fortman was een vertrouwenspersoon voor Den Uyl en bleef dat, ook na de val van het kabinet. Alleen daardoor slaagde hij er in 1981 als informateur in om de aartsrivalen Dries van Agt en Joop den Uyl weer samen in één kabinet te krijgen.. Dit getuigde van het enorme vertrouwen dat Den Uyl tot het einde toe in hem stelde. Maar het laat zich raden: dat werd geen succes.

Al jaren moeten we het doen met kabinetten zonder maatschappelijk sociale idealen. "Spreiding van kennis, macht en inkom en"? Het omgekeerde is gaande. Toch blijft het kind in mij, dankzij wat ik leerde van mannen als Den Uyl en De Gaay Fortman, mijn maatschappelijke dromen schrijven, vertrouwend op de woorden die ik in 1963 Martin Luther King hoorde uitspreken:

**"I have a dream", "We hold these truths to be self-evident:
that all men are created equal."**

NOTEN

- Anet Bleich **JOOP DEN UYL 1919-1987 DROMER EN DOORDOUWER**
- Peter Bak **EEN SOEVEREIN LEVEN: LEVENSBESCHRIJVING VAN W.F. DE GAAY FORTMAN**
- Jos van Kemenade **WAKKEN IN HET KROOS. OPMERKELIJKE ERVARINGEN UIT DERTIG JAAR PUBLIEKE DIENST.** [de titel refereert aan het gedicht HET KIND EN IK]
- Veel zichzelf respecterende literatoren hebben over dit gedicht geschreven; er is daarbij grote overeenstemming over 'de tweede laag'.

MUZIEK

- Tijdens de indrukwekkende afscheidsbijeenkomst na het overlijden van Joop den Uyl in 1987 – die rechtstraaks op de televisie werd uitgezonden – speelde het Nederlands Blazers Ensemble muziek van Wolfgang Amadeus Mozart: [het prachtige Adagio uit diens Gran Partita](#) [Serenade nr. 10 KV 361]
- De Gaay Fortmann was een groot liefhebber van de muziek van J.S. Bach en luisterde vrijwel dagelijks naar diens muziek. Hier het vrolijke [eerste deel van het Brandenburgs Concert nr.3](#)